

*Adriano Papo –
Gizella Nemeth Papo:
Storia e cultura
dell'Ungheria*

A *Magyarország története és kultúrája* az első olyan olasz nyelvű kiadvány, amelyik a magyar szerzők már régebben lefordított munkái óta megjelenik. A szerzők arra vállalkoznak, hogy leírják az ország múltját a legrégebb időkől a mai napig, és ott, ahol erre lehetőség nyílik, beszélnek az olasz-magyar kapcsolatokról is.

Két előszó előzi meg a könyvet, az egyiket Roberto Ruspanti, az udinei egyetem magyar nyelvi és irodalmi tanszékének docense írta, a másikat Marco Dongo, a trieszti egyetem kelet-európai tanszékének docense. Mindkettő lelkesen üdvözi a könyv megjelenését, elsősorban az egyetemi hallgatók és azok figyelmébe ajánlva, akik érdeklődnek Európa e részének múltja iránt. Az első szerző udinei kémiatanár, a második magyar származású történész, mindketten több tanulmányt is közöltek Magyarországról. Talán az első szerző érdeme, hogy a kötet olyan természeti és tárgyi emlékeket is figyelembe vesz, amelyekkel a mai történészek kevésbé foglalkoznak. Ezzel magyarázható, hogy a könyv igen részletesen foglalkozik a magyar honfoglalás előtti történelemmel, felhasználva a legújabb irodalmat (minden jegyzet élén ezt teszi). A több mint 500 oldalból 90 esik erre a korszakra.

A magyarok bejövetele kapcsán Hajdú Pétert követve szól a nyelv finnugorságról, de a törökös ellenvéleményekről is. A székelyekkel kapcsolatban ismerteti az eredeti teóriákat, a szerző maga *Seclerinek* nevezi őket (miután a *Siculi* a szicíliaikat jelenti), azt állítva, hogy bolgár-törökök, akik csatlakoztak a magyar törzsekhez. Leírja a magyarok szokásait és államszervei-

zetét, és ismerteti László Gyula felfogását a kettős honfoglalásról.

Az állam alapításában és a kereszténység felvételében kiemeli Szent István szerepét, de alig szól az idegenekkel kapcsolatban az *Intelemről* és az egyház kiépítéséről. Külön említi Szent Gellért jelentőségét. Információkat ad a királyi udvarról és a feudalizmus létrejöttéről. A fejezethez közöl egy rövid összefoglalást a magyar kultúráról a kezdetektől a XIII. századig, amelyben ismerteti a latin szövegeket, a Halotti beszédet, az Ómagyar Mária-síralmat, Kézai krónikáját, s itt idézi Foco Tempestit, aki Kézairól megjegyzi, hogy fenntartotta a hunok és főleg Attila kultuszát. (143)

Az Anjouk és Zsigmond koráról szólva előbb a magyar társadalmat idézi fel. A trónviszályok után Károly Róbertnek tulajdonítja az állam megerősödését és a külföldi kapcsolatok rendezését. Nagy Lajos esetében részletesen beszél a Nápolyért folytatott vitákról és az ellene indított háborúkról, majd a Balkán (Dalmácia) meghódításáról. Megemlíti Nagy Lajos lengyel királyságát és röviden a gazdaságpolitikáját is. Zsigmonddal kapcsolatban a török elleni hadjáratokat ismerteti, majd terveiről, Morvában és Boszniában való fellépéséről szól. Amint a Német-római Birodalom császára lesz, fellép Velence ellen. Leírja a konstanzi zsinatot és a huszita háborúkat. A török elleni harc egyik hőseit, Filippo Scolarit külön is kiemeli. Nem említi viszont az erdélyi parasztfelkelést és a „három nemzet unióját”. Másfél oldalon intézi el a „magyar gót kultúrát”.

A Hunyadiak és a Jagellók korát együtt tárgyalja, bemutatja Hunyadi Jánost, a várnai, majd a nándorfehérvári csatát. Mátyás esetében foglalkozik török ellenes harcaival, természetesen ismerteti európai háborúit – Pogyebárd és Ausztria ellen. Külön szól Mátyás mecenatúrájáról, feleségének, Beatricének olasz kapcsolatairól, a budai

és visegrádi palotákról, Bonfini, Galeotto Marzio, Ranzano szerepéről, Mátyás könyvtáráról, s számára az olasz miniatörök által készített kiadványokról, a pozsonyi akadémiáról, Hess nyomdájáról, Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát beszédeiről, Vitézről és Janus Pannoniusról. Felsorolja az olasz festők és szobrászok magyarországi műveit. Az utolsó Jagellók alatt ez a reneszánsz kultúra elenyészik, eljutunk a Dózsa-parasztháborúhoz és a mohácsi vészhez, amelyhez a parasztháború is hozzájárult.

A következő fejezet címe: *Magyarország – az ottomán uralom*. Természetesen helyesíteni kell: Észak- és Nyugat-Magyarország a Habsburgok uralma alatt élt, Erdély pedig fejedelemség, török függőségben. Itt megemlíti Zápolya János és I. Ferdinánd kettős megválasztását, és az ebből adódó harcokat. János Zsigmond kapcsán nem beszél a vallásszabadságról, bár később hivatkozik erre.

Ismerteti Ludovico Gritti szerepét. Ezután megemlíti a 15 éves háborút, Báthori Zsigmond átállásait, majd Mihály vajda szerepét és Basta véres uralmát. Szól a Bocskai-felkelésről és a bécsi békéről.

A következő fejezet az „*ottomán uralom végét*” jelzi. Ebben olvashatunk ugyan Bethlen Gáborról és részvételéről az európai konfliktusban, valamint a Béccsel kötött békéről, de Bethlent külön nem mutatja be; Eszterházy Miklós nádor személyét és tevékenységét viszont részletesen ismerteti. Nem emlékezik meg Bethlen gazdaságpolitikájáról sem. Röviden szól I. és II. Rákóczi György koráról, majd a vasvári békéről, itt ismerteti Zrínyi Miklós életrajzát, a Wesselényi-összeesküvést és Thököly hadjáratait, Bécs és Magyarország felszabadítását és a karlócai békét. Beszámol a Rákóczi-felkelésről és eljut a pozserováci békéhez. Meg kell említenünk, hogy szerinte a *kuruc* török szó, és „felkelőt” jelent (282). Biztos, hogy nem *cruciatus*, de a Magyar

Etimológiai Szótár szerint eredete bizonytalan. Zrínyi Ilona nem II. Rákóczi György, hanem I. Rákóczi Ferenc felesége volt (282). XIV. Lajos diplomáciával és tisztekel támogatta a felkelést, bármennyire is „abszolút uralkodó” volt. Jellemző, hogy Rákóczival kapcsolatban a bibliográfiában csak Szekfű *Száműzött Rákóczi* szerepel. Az a kitétel is innen származik, hogy „saját lakásán játéktérmet állított fel, amelyet a Hotel de Transilvanie néven szerepeltetett” (291). A fejedelem ott nem lakott, a játéktérmet francia tisztjei működtették.

A reformáció és az ellenreformáció korának társadalma, gazdasága és kultúrája címen foglalkozik a protestantizmus megjelenésével Európában és Magyarországon, de nem emeli ki annak anyanyelvűségét. A XVI. és XVII. század kultúrájáról szólva Pázmányt és Apáczait említi, de szól a Biblia-fordításokról, a szótárakról és a történetírókról is. A költők közül Tinódit, Balassit, Zrínyi Miklóst és Gyöngyösi Istvánt szerepelteti. Hiányzanak Rákóczi francia *Emlékiratai*.

A felvilágosodás korabeli Magyarország bemutatását Mária Teréziával és a porosz háborúkkal kezdi. II. Józsefet mint a felvilágosodási reformok képviselőjét említi, de nem szól a vallási toleranciáról.

A Magyarország a francia forradalom és a napóleoni háborúk idején című alfejezetben ismerteti a Martinovics-összeesküvést, a résztvevők kivégzését, sokak elítélését. A magyar kultúráról szólva Faludi Ferencet, Bessenyeit, Kazinczyt, Batsányit, Csokonait (a francia hatásról nem szól), Pálóczi Horváthot, Gvadányit, Fazekast, Bélt és a jezsuita történetírókat véli említésre méltónak. Bemutatja a Magyarországon működött építészek, festők és szobrászok tevékenységét, külön is kiemelve Fertőd jelentőségét.

A „*magyar risorgimentóval*” foglalkozó rész jó áttekintést ad, kiemelve Széchenyi és Kossuth szerepét. Természetesen itt is

szóba kerülnek a magyar-olasz kapcsolatok. Itt már jelentkeznek a magyar szabadsággal szemben álló népek, a szerbek és románok, bár az egész könyvben alig szerepelnek. A szabadságharc végét nemcsak az osztrák és orosz csapatok támadásának tulajdonítja, hanem az elmaradott technikai fejlődésnek és a paraszti igények (így a románok) ki nem elégítésének. Ezen lehet vitatkozni, szerintem a fő ok a szabadságharc nemzetközi elszigeteltsége volt, sem Franciaország, sem Anglia nem állt mellette. Csak megemlítem, hogy Petőfit elsősorban a francia forradalom és az utópista szocializmus ihlette, és nem közvetlenül a felvilágosodás. Eötvösnél szólni kellett volna *A Magyarországról 1514-ben-ről, Béla futásában* nem III., hanem IV. Béláról van szó (371).

A dualista Magyarország-ban ismerteti a népesség összetételét és a nemzetiségi problémát. Szól a balkáni helyzetről, és Bosznia-Hercegovina bekebelezéséről. Bemutatja a magyar gazdaság helyzetét, amely a liberalizmus korában jelentős eredményeket ért el, még ha a mezőgazdaság el is maradt. Elemzi a magyar közvélemény szerepét az első világháború kitörése előtt, Tisza István ellenállását, majd a háborúba való beleegyezését. Tájékoztat a Károlyi-kormány idején fenntartott magyar-olasz kapcsolatokról. Jó összefoglalót ad a kor magyar kultúrájáról.

A mai Magyarországról című rész 1918-tól máig szól. 39 oldalon ismerteti a Károlyi-kormány tevékenységét, a Tanácsköztársaságot és a Horthy-rendszert. Ez utóbbival kapcsolatban szerepelnek a magyar, olasz és német kapcsolatok és a fasiszmus magyarországi jelentkezése. Eljutunk a háború végéhez, a Magyar Köztársasághoz (és nem a Népköztársasághoz /429/), majd az 1956-os szabadságharchoz. A szer-

zők elítélik Palmiro Togliattit, aki a Nagy-kormányt „reakciónak” tekintette, és egyetértett a felkelés leverésével (434). A Kádár-rendszerről alig szól, a kulturális részben kiemeli Lukácsot, Bartókot, Kodályt, és felsorolja a művészet és tudomány főbb képviselőit. Az epilógusban kitér az 1990 óta bekövetkezett változásokra. Ez a rész nem ad bepillantást az adott időszakok belső problémáiba.

A kötet végén részletes bibliográfiát találunk, sok magyar szerzővel. Listát kapunk a magyar királyokról, az erdélyi fejedelmekről, a legfontosabb hazai eseményekről. A szerzők készítettek helynévmutatót, glosszáriumot a magyar kifejezésekről és a magyar nyelvű kiejtésről, névmutatót, valamint térképjegyzéket.

Magam, aki franciául megírtam az *Histoire de la culture hongroise* című munkámat, nagyra becsülöm ezt a vállalkozást. Miután a franciául tudó közönséghez fordultam, magam is nagy súlyt helyeztem a történelmi háttérre. Ezt teszi ez a könyv is, bár véleményem szerint a politikátörténet túlságosan is előtérbe kerül. A kultúrát érintő részek igyekeznek követni az egyes korszakokat, csak azt kifogásolhatjuk, hogy nem szól a magyar irodalom olasz fordításairól. Kisebb megjegyzéseim ellenére, úgy vélem, hogy egy jelentős kézikönyvről van szó, amely az olasz nyelvű közönséget tájékoztatja a magyar múltrol és kultúrájáról. Éppen jókor, hisz Itáliában ez évben mutatkozik be a magyar kultúra. (*Adriano Papo – Gizella Nemeth Papo: Storia e cultura dell'Ungheria: dalla preistoria del bacino carpatodanubiano all'Ungheria dei giorni nostri. Rubbetino. Soveria Manelli. 2000. 545 p.*)

Köpeczi Béla

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár (ELTE)

CONTENTS

Social Memory: The Social Psychology of History

János László: Introduction	2
Mária Ormos: Political Roles and Personalities in the Twentieth Century	5
Gábor Gyáni: Historian's Viewpoint and Narrative Truth	16
Ferenc Pataki: Collective Experience – Collective Memory	26
Bea Ehmann: The Individual in the Sweep of History: A Form of Psychic-Experience in Time, Forming the Basis of a Collective Universe of Experience	36
János László: History, Narratives, and Identity	48
Orsolya Vincze – Ildikó Somogyváry: Representation of National Identity in Successful Historical Novels	58
Anikó Illés: Narrative Psychological Analysis of the Hungarian Historical Painting ...	67

Studies

Ferenc Glatz: The Academy of the Future	78
Szilveszter Póczik: Sociological Problems of the Roma minority	99

Academy Affairs

The Science is a Profitable Investment – Ceremonial Sessions of the Hungarian Academy of Sciences Honoring Science Day (<i>László Szabados</i>)	112
The 171 st Regular General Assembly of the Hungarian Academy of Sciences (<i>László Szabados</i>)	117
Resolutions of the 4 November 2002 General Assembly of the Hungarian Academy of Sciences	127
Awarded Publications of the Akadémiai Publishing House in 2002	129

Interview

I Got Another 20 Years from My Colleagues – Júlia Gimes Talks to Academician János Gergely	131
---	-----

Obituary

István Gyarmati (<i>Ferenc Márta</i>)	138
---	-----

<i>Outlook</i> (<i>László Jéki</i>)	141
---	-----

<i>Book Review</i>	145
--------------------------	-----

Ajánlás a szerzőknek

1. A Magyar Tudomány elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni, ezért elsősorban olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a tudomány egészét érintő, vagy az egyes tudományterületek sajátos problémáit érthetően bemutató témákkal foglalkoznak. Közlünk téma-összefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület újabb eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket és szakmai szempontú könyvismertetések.

2. A kézirat terjedelme szöveges tanulmányok esetében általában nem haladhatja meg a 30 000 leütést (a szóközökkel együtt, ez kb. 8 oldalnak felel meg a MT füzeteiben), ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat, képeket is tartalmaz, a terjedelem 20-30 százalékkal nagyobb lehet. Beszámolók, recenziók esetében a terjedelem ne haladja meg a 7-8 000 leütést. *A teljes kéziratot .rtf formátumban, mágneslemezen és 2 ki nyomtatott példányban kell a szerkesztőségbe beküldeni.*

3. A közlemények címének angol nyelvű fordítását külön oldalon kell csatolni a közleményhez. Itt kérjük a magyar nyelvű kulcsszavakat (maximum 10) is. A tanulmány címe után a szerző(k) nevét és tudományos fokozatát, a munkahely(ek) pontos megnevezését és – ha közölni kívánja – e-mail-címét kell írni. A külön lapon kérjük azt a *levelezési és e-mail címet*, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

4. Szöveg közbeni kiemelésként *dólt*, (esetleg **félkövér** – bold) betű alkalmazható; ritkítás, VERZÁL betű és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kell megadni.

5. A rajzok érkezhetnek papíron, lemezen vagy email útján. Kérjük azonban a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; a vonalas, oszlopos, stb. grafikonoknál tehát ne használjanak színeket. Általában: a grafikonok, ábrák lehetőség szerint minél egyszerűbbek legyenek, és vegyék figyelembe a megjelenő olda-

lak méreteit. A lemezen vagy emailben érkező ábrákat és illusztrációkat lehetőleg .tif vagy .bmp formátumban kérjük; értelemszerűen fekete-fehérben, minimálisan 150 dpi felbontással, és a továbbítás megkönnyítése érdekében a kép nagysága ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A közlemény szövegében tün- tessék fel az ábrák kívánatos helyét.

6. Az irodalmi hivatkozásokat mindig a közlemény végén, abc sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve). Ha azonos szerző(k)től ugyanabban az évben több tanulmányra hivatkozik valaki, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jelekkel kérjük különböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Kérjük, *fordítsanak különös figyelmet a bibliográfiai adatoknak a szövegben, illetőleg az irodalomjegyzékben való egyeztetésére!* Miután a Magyar Tudomány nem szakfolyóirat, a közlemények csak a legfontosabb hivatkozásokat (max. 10-15) tartalmazzák.

7. Az irodalomjegyzéket abc sorrendben kérjük. A tételek formája a következő legyen:

- Folyóiratcikkek esetében:

Alexander, E. O. and Borgia, G. (1976). Group Selection, Altruism and the Levels of Organization of Life. *Ann. Rev. Ecol. Syst.* **9**, 499-474

- Könyvek esetében:

Benedict, R. (1935). *Patterns of Culture*. Houghton Mifflin, Boston

- Tanulmánygyűjtemények esetén:

von Bertalanffy, L. (1952). Theoretical Models in Biology and Psychology. In: Krech, D., Klein, G. S. (eds) *Theoretical Models and Personality Theory*. 155–170. Duke University Press, Durham

8. Havi folyóirat lévén a Magyar Tudomány kefelevonatokat nem tud küldeni, de még az elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelési munka során szükséges apró változtatásokat a szerző egy megadott napon a szerkesztőségben ellenőrizheti.
